

■
**MUHYİDDİN İBNÜ'L-ARABÎ,
FUSUSU'L-HİKEM: EN ESKİ METNİN (TİEM 1933)
TIPKI BASIM VE TAHKİKİLİ NEŞRİ,**

haz.: Mahmud Erol Kılıç, Abdurrahim Alkış,
Litera Yay., İstanbul 2016.

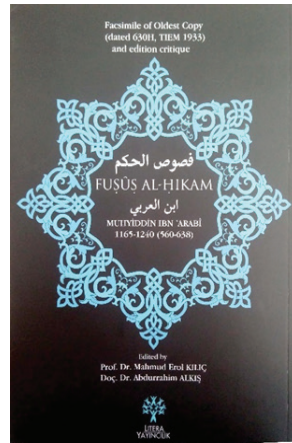
Arş. Gör.

HARUN ALKAN

Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

orcid.org/0000-0002-2101-081X

alkan.harun@hotmail.com

Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) genelde İslam düşüncesi özelde ise tasavvuf üzerinde büyük etkileri olan bir sufidir. O İslam düşünürlerinin neredeyse tamamını hem keyfiyet hem de kemiyet açısından geride bırakacak derecede eserler vermiştir. Onun telif ettiği eser sayısı ile ilgili kendi otobiyografisindeki ifadesine göre iki yüz doksan sekiz, kendinde sonra gelen çeşitli yazar ve araştırmacıların tespitlerine göre ise yüz elli ila beş yüz arasında değişen rakamlar verilmektedir. Beyan edilen bütün bu farklı görüşlere rağmen onun eserlerinin sayısının iki yüzün üzerinde olduğu konusunda şüphe yoktur. Bu eserlerin en önemlilerinden biri, hiç şüphesiz, hayatının son döneminde yazdığı ve diğer eserlerinde dağınık halde bulunan Allah-kâinat/insan ilişkisini ele aldığı vahdet-i vücud nazariyesini nihai şekliyle ortaya koyduğu *Fusûsu'l-Hikem*'dir

Eserin tam adı *Fusûsu'l-Hikem ve Husûsu'l-Kilem*'dir. Eser isminin birinci kısmında geçen fusûs kelimesi (tekili: fas) sözlüklerde göz bebeği, yüzük kaşı, hakikat ve vecih gibi anlamlara gelmektedir. İkinci kısımda geçen kilem kelimesi ise (tekili: kelime) Cenab-ı Hakk'ın ezeli kanunu anlamını ihtiva etmektedir. Böylece eserin ismi "Cenâb-ı Hakk'ın kanun-i ezeli'sinin hususiyetleri ve hikmetlerin hakikatleri" şeklinde tercüme edilebilir. İbnü'l-Arabî *Fusûsu'l-Hikem*'in kendisine vaki olan bir mübaşeret ile Hz. Peygamber tarafından yazdırıldığını ve kendisinin bir tercüman konumunda olduğunu bildirmektedir. Eser yirmi yedi peygamberin her birinin hikmetlerine izafeten yirmi yedi bölümden oluşur. Âdem (as) fassı ile başlayıp Muhammed (sav) fassı ile biten eser her ne kadar ilk peygamber ile başlayıp son peygamber ile bitse de diğer peygamberlerin sıralanışı kronolojik değildir. Burada ifade edilen peygamberlerden maksat onların şahsiyetleri değil, manevi hakikatleridir.

Yazıldığı günden bu yana büyük ilgi gören *Fusûsu'l-Hikem* çeşitli dillere tercüme edilmiş, pek çok ihtisar ve şerh çalışmasına konu olmuştur. Osman Yahya büyük çoğunluğu Arapça olan yüz yirmi *Fusûsu'l-Hikem* şerhi olduğunu belirtmektedir. Bunların en meşhurları Konevî'nin *el-Fükûk fi Esrâri Müstenedâti Hikemi'l-Fusûs*'u, Irakî'nin *Lemaât'ı*, Kaşânî'nin *Şerhu Fusûsi'l-Hikem*'i, Davud-ı Kayserî'nin *Muttalau Husûsi'l-Kilem fi Şerhi Fusûsi'l-Hikem*'i, Câmî'nin *Şerhu*

Fusûsi'l-Hikem'i ve Osmanlı'nın son döneminde yazılan Ahmed Avni Konuk'un *Fusûsu'l-Hikem Tercüme ve Şerhi* önemli Fusûs şerhlerindedir. Eserin konusu itibarıyla ağır ve dilinin veciz olması bu şerh geleneğinin oluşmasında büyük etkiye sahiptir.

Fusûsu'l-Hikem ve şerhlerine duyulan bu büyük ilgi günümüzde tahkik ve tahlil çalışmalarıyla devam etmektedir. Son dönemde yapılan çalışmalardan biri de İbnü'l-Arabî uzmanı Mahmud Erol Kılıç ve İbnü'l-Arabî'nin meşhur takipçilerinden Fusus şârihi Abdurrezzak Kâşânî uzmanı Abdurrahim Alkış'ın hazırladığı *Fusûsu'l-Hikem*'in en eski yazma nüshası olan Sadreddin Konevi Nüshasının tıpkıbasımı ve tahkikli neşridir. Çalışma, Litera Yayıncılık tarafından karton kapaklı ve iç sayfalarında yağlı kağıt kullanılarak 2016 yılında yayımlanmıştır. Üç bölümden oluşan eserin ilk bölümünde Fusus ve İbnü'l-Arabî hakkında bilgiler ihtiva eden bir giriş bulunmakta, ikinci bölümde Fusus'un tahkikli metni, üçüncü bölümde ise Konevi Nüshası'nın tıpkıbasımı yer almaktadır.

Giriş bölümü Türkçe, Arapça ve İngilizce olarak üç dilde kaleme alınmıştır. Üç alt başlıktan oluşan bölümün "İbnü'l-Arabî'nin Hayatı" başlığını taşıyan kısımda yaklaşık iki buçuk sayfada kısaca onun hayatının ana hatlarından bahsedilmiştir. "Fusûsu'l-Hikem'in Önemi ve Tesirleri" başlığını taşıyan ikinci kısımda ise *Fusûsu'l-Hikem*'in yazılış yeri, zamanı, niçin yazıldığı, ihtiva ettiği konular ve tesirleriyle ilgili bilgiler detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. "Fusus Üzerine Yazılan Şerhler" başlığını taşıyan üçüncü bölümde ise *Fusûsu'l-Hikem*'in anlaşılmasının güçlüğünden bahsedildikten sonra meşhur *Fusûs* şerhleri ve şârihlerinin isimleri verilerek tahkikte kullanılan nüshalarla ilgili bilgi verilmiştir.

Tahkik için Konevî Nüshası esas alınmıştır. Bu nüsha tespit edilen *Fusûsu'l-Hikem* yazmaları arasında en eskisidir. Türk ve İslam Eserleri Müzesinde (TIEM) 1933 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Eser 630/1233 tarihinde İbnü'l-Arabî'nin evlatlığı ve talebesi Sadreddin Konevî tarafından istinsah edilmiştir. Yetmiş sekiz varaktan müteşekkil nüshanın sayfa kenarlarında bulunan (صح - سج) ibarelerinden ve on birinci, yirmi beşinci, otuz altıncı ve yetmiş sekizinci varakların kenarında müellif nüshası ile mukabelesinin yapıldığı, Konevî tarafından

İbnü'l-Arabî'ye okunduğu ve dinlendiği müellifin kendi el yazısı ile belirtilmiştir.

Tahkike katkı sağlayan diğer metin ise Millet Kütüphanesi Feyzullah Efendi bölümünde, 1253 demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan Abdürrezzak Kâşânî'nin 730/1320'de tamamladığı *Fusûs* Şerhinin müellif nüshasıdır. Bu nüshadaki farklılıklar (kaf) ile gösterilmiştir.

Fusûsu'l-Hikem'in ilk tahkikli neşri Ebu'l-Alâ el-Afîfi tarafından 1946 yılında yapılmıştır. Bu çalışmada Konevî nüshasına müracaat edilmediği gibi Fusus metninin harekelendirilmesi ve notlandırılması Afîfi'nin tercihleri doğrultusunda yapılmıştır. Bu da Konevî nüshasına göre manayı önemli ölçüde değiştirecek ifade, kelime ve harekeleme farklılıklarının oluşmasına sebep olmuştur. Konevî nüshası ile Afîfi tahkiki arasındaki bu farklılıkları okurun kıyaslayabilmesi amacıyla kitabın giriş kısmında geçtiği yer ve orijinal metinleriyle birlikte verilmiştir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda Konevî Nüshası'nın tahkikli metni İbnü'l-Arabî'nin ve nazariyesinin doğru anlaşılabilmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Nüshanın biz-zat müellifi tarafından tashih edilmiş olması da bu nüshanın ve tahkin değerini önemli ölçüde artırmaktadır.